

МІНСКІ ТЭКСТ: ВОПЫТ СЛОЎНІКАВАГА АПІСАННЯ “БЕЛАРУСКАЯ ХАТКА”

На прыкладзе разгляду асноватворнага сімвала нацыянальнай ідэнтычнасці, лакальна спецыфічнага элемента гарадской культуры “Беларуская хатка”, прапаноўваецца такая форма навуковага апісання кампанентаў мінскага тэксту, як слоўніковы артыкул. У якасці даследчага прымяняецца тэкстацэнтрычны метада, які прадугледжвае ў тым ліку вывучэнне мемаратаў – тэкстаў успамінаў сучаснікаў гістарычных падзей.

Ключавыя словы: *мінскі тэкст, сімвалы нацыянальнай ідэнтычнасці, “Беларуская хатка”, слоўніковы артыкул.*

On the example of consideration of a fundamental symbol of national identity, locally specific element of urban culture “Belarusian hut”, such a form of scientific description of the components of the Minsk text as a dictionary article is suggested. The research applies a text-centered method, including the study of memorates – texts of memoirs of historical events' contemporaries.

Сучаснае антрапалагічнае і культуралагічнае вывучэнне гісторыі культуры гарадоў прысвечана выяўленню ўнікальнасці гарадскіх традыцый. Даследчыкі гарадской прасторы, прыхільнікі разгляду горада як тэксту, адказваючы на пытанне прэзентацыі горада, яго адметнасці, культурных традыцый, выбіраюць такую форму навуковага апісання, як слоўнік (М. Лур’е, М. Аляксееўскі, Н. Жэрдзева, Г. Сенькіна). «У метадалагічнай аснове гэтых даследаванняў ляжыць уяўленне пра тое, што “вобраз месца (горада)”, альбо “лакальны (гарадскі) тэкст”... можа быць апісаны ў якасці... сістэмы... стэрэатыпаў, якія ўзнаўляюцца ў кантэксце мясцовай культурнай традыцыі», – адзначае М. Лур’е [1, с. 420]. Сутнасць даследаванняў заключаецца ў тым, каб пры дапамозе слоўніковых артыкулаў даць аўтаномнае тлумачэнне кожнага элемента з умоўнага мноства, што складае “сукупнасць рэпрэзентацый лакальнай спецыфічнасці” [1, с. 419]. Слоўнік гарадскога тэксту ўяўляецца аптымальнай формай навуковага апісання, праектам канструявання ідэнтычнасці горада, які ўключае такія паняцці, як *knowledge of place* (веданне месца) і *sense of place* (адчуванне месца, пачуццё сваёй сувязі з месцам). Такая форма дапамагае пераадолець прэзентызм і садзейнічае ўстанаўленню дыялогу з мінулым.

У якасці прыкладу слоўнікавага артыкула мінскага тэксту прапаноўваецца тлумачэнне такога лакальна спецыфічнага элемента, што адлюстроўвае, на наш погляд, своеасаблівасць гарадской культуры Мінска 1916 – 1920 гг. – часу нацыянальнага адраджэння, – як “Беларуская хатка”.

Пры падрыхтоўцы слоўнікавага артыкула намі прымяняўся тэкстацэнтрычны метада: былі выкарыстаны так званыя мемараты, тэксты ўспамінаў удзельнікаў падзей, што разглядаюцца ў даследаванні [Зоські Верас (Л. Сівіцкай-Войцік), Я. Рамановіча і Я. Кіпеля].

“Беларуская хатка” – агульная назва (якая стала сімвалам нацыянальнага руху за адраджэнне беларускай культуры) грамадскіх аб’яднанняў, суполак беларускай інтэлігенцыі ў

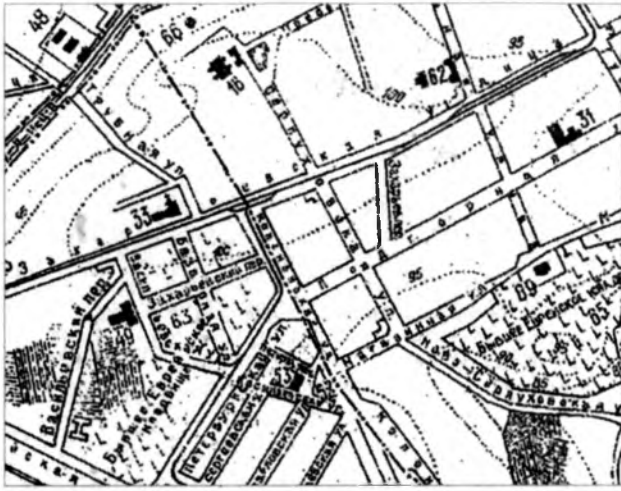
1916-м – 1920-х гг., што характарызуецца рухомай лакалізацыяй.

Пры вызначэнні месца знаходжання “Беларускай хаткі” ў Мінску ўзнікаюць пэўныя цяжкасці, бо ў розных крыніцах называюцца розныя адрасы: вуліца Захар’еўская, 18; завулак Захар’еўскі, 6; Конны рынак; у сучасным горадзе – вуліца Рабкораўская, 19.

У энцыклапедычных артыкулах, гістарычных даследаваннях, СМІ “Беларускай хаткай” называюць розныя арганізацыі, пры гэтым памылкова падаюць іх як адну, напрыклад у артыкуле Беларускай Энцыклапедыі: «“Беларуская хатка” ў Мінску – клуб беларускай мастацкай інтэлігенцыі, які ў 1916 – 1920 гг. праводзіў культурна-асветніцкую работу, прапагандаваў беларускае тэатральнае і музычнае мастацтва, садзейнічаў стварэнню беларускага дзяржаўнага тэатра. Напачатку ў “Беларускай хатцы” наладжваліся вечарынікі (удзельнічалі У. Галубок, М. Багдановіч, З. Верас, У. Фальскі і інш.), на якіх чыталі творы беларускіх пісьменнікаў, спяваў хор. Потым тут працавалі Першае таварыства беларускай драмы і камедыі, тэатральная група пад кіраўніцтвам Ф. Аляхновіча, Менскае таварыства працаўнікоў мастацтва, Драматычная секцыя Беларускай вучнёўскай грамады і інш. Дзейнасць клуба асвятлялася ў перыядычным друку (газеты “Вольная Беларусь”, “Беларусь”). Спраба адрадыць культурна-асветніцкую дзейнасць клуба ў 1921 г. не падтрымана афіцыйнымі ўладамі» [2]. Адзначаецца, што клуб мінскай інтэліген-

Аб’ява ў газеце “Вольная Беларусь” 9 кастрычніка 1917 г.

Фрагмент плана губернскага горада Мінска 1910 г.

цыі праіснаваў да 1920 г., аднак і гэтае сцверджанне недакладнае.

Прапанаванае апісанне падае звесткі пра розныя аб'яднанні, якія існавалі ў Мінску пад агульнай традыцыйнай назвай у розныя гады першай чвэрці XX ст. Варта дадаць, што аб'яднанні “Беларуская хатка” дзейнічалі ў Петраградзе (1918 г. – пачатак 1919 г.), Гродне (1919 – 1920), Арле (1917 – 1918) і нават у Туркестане (1920-я гг.) [3]. Прычым калі ў Петраградзе “Беларуская хатка” функцыянавала як культурна-асветніцкі клуб [4], то ў Арле – як таварыства беларускіх бежанцаў Першай сусветнай вайны [5]. Такім чынам, назва выходзіць за межы Мінска.

Можна гаварыць пра тое, што “Беларуская хатка” ўяўляе сабой “гетэрагенны тэкст, якому прыпісваецца нейкі агульны сэнс” [6, с. 42].

Даследаванне мемаратаў, гістарычных крыніц дазваляе ўвасобіць гэты структурны элемент прасторы Мінска ў наступным слоўніковым артыкуле:

«**“Беларуская хатка”** – знакавае месца, сімвал, які адыгрываў ролю сэнсавага цэнтра мінскага тэксту перыяду 1916 – 1922 гг., выконваў міфатворчую і хранатопавую функцыі. Гэта сімвал адраджэння нацыянальнай культуры, стаўлення беларускай дзяржаўнасці на пачатку XX ст.; сімвал ідэнтычнасці, локус / тапонім, які называе знакавыя месцы, і суполка».

“БЕЛАРУСКАЯ ХАТКА” НА ВУЛІЦЫ ЗАХАР’ЕЎСКОЙ

“Беларуская хатка” была арганізавана на аснове Беларускага таварыства дапамогі ахвярам вайны, заснаванага ў Вільні ў красавіку 1915 г. Праз тры месяцы пачаў працу Мінскі аддзел таварыства [7, с. 143]. Мінск быў прыфрантавым горадам, і ў ім знаходзілася вялікая колькасць бежанцаў.

У назве аб'яднання выкарыстаны паэтычны вобраз хаткі, створаны ў аднайменным вершы Янкі Купалы (1906 – 1910):

*Бедна, хатка, ты,
Але вечная,
І палацы ўсе
Перастоіш ты [8].*

Дом – скразны архетыпавы вобраз семіятычнага каркаса любога горада. Беларускасць асацыюецца найперш з народнай, аўтэнтычнай культурай, таму яе сімвалам, безумоўна, з’яўляецца хатка, прычым абавязкова драўляная.

Хатка – цэнтральны вобраз у беларускай культуры, уведзены ў назву аб’яднання не выпадкова. Ва ўмовах Першай сусветнай вайны бежанцам вельмі важна было адчуваць сувязь з домам. Акрамя гэтага, у назве прысутнічае і іншы кантэкст: духоўная адарванасць ад сваіх каранёў пры захаванні месца жыхарства спараджае “бяздомнасць”, страту ідэнтычнасці. Архетыпы *дом* і *бяздом’е* звязаны з блуканнем у духоўнай культуры. Домам для чалавека робіцца грамада, агульны духоўны свет і мова. “Беларуская хатка” сімвалізуе Радзіму, якую важна знайсці, абараніць і захаваць. На жаль, гэты сімвал страціў значэнне ў сучасным горадзе.

Таварыства “Беларуская хатка” аб’яднала прадстаўнікоў беларускай інтэлігенцыі (Ядвігін Ш., З. Бядуля, У. Галубок, У. Фальскі, З. Верас, М. Багдановіч, М. Радзівіл*, Ф. Шантыр і інш.), якія арганізавалі для бежанцаў бясплатныя і танныя сталовыя (адна з іх была названа “Беларускай хаткай” і, выконваючы непасрэдную функцыю, з’яўлялася клубам), прытулкі, майстэрні для забеспячэння працай, выхаваўчыя курсы. У прытулках для дзяцей выкладалі на беларускай мове. Для бежанцаў наладжваліся літаратурныя вечарыны, дзе з лекцыямі і чытаннем уласных твораў выступалі беларускія пісьменнікі. Такім чынам, можна гаварыць пра літаратурныя карані таварыства.

“Беларуская хатка” – асаблівае месца ва ўспамінах “Пяць месяцаў у Мінску” Зоські Верас (1967): «У “Беларускай хатцы” на Захар’еўскай вуліцы, № 18 – сталоўцы Таварыства помачы ахвярам вайны – кожны вечар збіраліся як сябры, так і працаўнікі Камітэта Таварыства, каб разам скаратаць вольны вечар, падзяліцца думкамі ды ўражаннямі перажытага дня» [9].

Гэтыя ўспаміны прысвечаны паэту Максіму Багдановічу, вакол фігуры якога стваралася асаблівая міфалогія. Матыў роднага дому паўставаў з першых радкоў тэксту: “Максім

* Магдалена Радзівіл, якая арандавала пакой ў доме Э. Абрампольскага (Абрампальскага) насупраць “Беларускай хаткі” (сучасная вуліца Савецкая, 17), была пачэсным сябрам Камітэта дапамогі ахвярам вайны. У яе часта збіраліся члены “Беларускай хаткі” [7, с. 255]. Пры матэрыяльнай падтрымцы княгіні быў надрукаваны адзіны прыжыццёвы зборнік М. Багдановіча “Вянок”, пра што сведчыць герб “Лебедзь”, размешчаны на тытульнай старонцы выдання ў памяць пра дабрачынную дзейнасць М. Радзівіл.

Багдановіч піша, што хоча пажыць у Мінску, у сваім родным горадзе, дыхнуць паветрам Бацькаўшчыны, пачуць жывую беларускую мову» [9]. З. Верас перадала яскравы вобраз сакральнага Дому – Чырвонага касцёла: «Калі пасля марозу прыходзіла адліга, чырвоная цэгла новага касцёла пакрывалася срабрыстай шэранню, і гэта было цудоўна, як у казцы. На работу пасля сьнедання мы з Багдановічам выходзілі разам і адразу пераходзілі на другі бок вуліцы, каб ісці каля касцёла (ён знаходзіўся амаль супраць “Беларускай хаткі”, крыху наўскос) і нацешыцца яго выглядам. Багдановіча няможна было адарваць, да таго быў захоплены» [9].

Творчую інтэлігенцыю хвалявалі праблемы не толькі бежанцаў, але і ўсёй Беларусі, яе будучыні. Новы 1917-ы год «пастанавілі спатыкаць у “Беларускай хатцы” ўсёй грамадой... Прышлі: М. Багдановіч, Ядвігін Ш., Альберт Паўловіч... Ю. Фарботка, Гадлеўскі, Ф. Шантыр... Ус. Фальскі, У. Галубок, адвакат Чаўсоў, Л. Заяц, В. Лявіцкая, Р. Зямкевіч, архітэктар Л. Дубяйкоўскі, мая маці Э. Сівіцкая і я... Прадчуваўся ўжо блізкі канец вайны і змены, якія могуць наступіць у жыцці народаў. Мы часта гаварылі аб тым, што можа хутка дачакаемся сваіх беларускіх школ, а падручнікаў да навукі няма. Лемантары сямітакія былі, а вось чытанкі пасля лемантара няма. Трэба было падбіраць матэрыял» [9]. У “Беларускай хатцы” Максім Багдановіч планаваў прачытаць публічную лекцыю “Беларускае Адраджэнне”, займаўся перакладамі на беларускую мову, рыхтаваў “Буквар” і “Хрэстаматыю для дзяцей”. Развіталіся з паэтам, які ад’язджаў на лячэнне ў Ялту, таксама ў “Беларускай хатцы”.

“БЕЛАРУСКАЯ ХАТКА” НА КОННЫМ РЫНКУ

У эсэ “Беларуская хатка” Яўгена Рамановіча паказаны іншы раён горада – “працавітая Камароўка”. Аўтар так апісвае Мінск часоў Першай сусветнай вайны: “Як толькі пачалася вайна з кайзераўскай Германіяй, Мінск стаў першай лініяй тылу і сюды наехала шмат рознай ваеншчыны... а з імі розных дзялкоў і спекулянтаў, якія нажывалі на розных махінацыях з абмундзіраваннем вялікія грошы” [10, с. 61]. На Камароўцы функцыянаваў Амерыканскі клуб, пабудаваны ў 1914 г. (фасад дома выходзіў на сучасную вуліцу Красную). Акрамя кінасеансаў, там наладжваліся спектаклі і эстрадныя вечарыны, працавалі бібліятэка і буфет-сталовая. У гады вайны сталовая была пераўтворана ў рэстаран, дзе з-пад палы прадавалі спірт, на сцэне выступалі шансанеткі, а ў зале гулялі ў азартныя гульні. Пасля лютаўскай рэвалюцыі 1917 г. у будынку былога Амерыканскага клуба было створана тэатральна-музычнае таварыства з традыцыйнай назвай “Бела-

Іван
Пратасеня.
Максім
Багдановіч
і Зоська Верас
у Мінску.
1916 год.
1982 г.

руская хатка”, ідэйным натхняльнікам якога стаў рэжысёр і акцёр Фларыян Ждановіч. “Беларуская хатка”, па словах Я. Рамановіча, “з самымі гарачымі надзеямі і жаданнямі стварыць нацыянальнае беларускае тэатральнае мастацтва... з’явілася сапраўднай калыскай беларускага тэатра і драматургіі” [10, с. 64].

Паводле ўспамінаў Яўхіма Кіпеля, гэта быў спецыяльна пабудаваны місіянерскі дом: «Лютаўская рэвалюцыя 1917 г. шырока адчыніла дзверы для місіянерскай працы на тэрыторыі былой Расійскай імперыі. Найбольшую актыўнасць выяўлялі амерыканскія місіі квакераў і Арміі Ратунку. Пачалася місіянерская праца і ў Менску, дзе быў збудаваны спецыяльны вялікі дом на Камароўцы... Аднак праца місіянераў трывала нядоўга: набліжэнне фронту змусіла іх пакінуць Менск. Місіянерскі дом застаўся пусты і нячыны. Тады мясцовы беларускі актыў

Фрагмент плана губернскага горада Мінска 1910 г.

Хор БДТ пад кіраўніцтвам Уладзіміра Тэраўскага.

пастанавіў узяць будынак для сябе і назваць яго “Беларускай Хаткай”. Была нанова ўдэкараваная сцэна: намалювалі прыгожую беларускую вёску. На будынку з’явілася новая шыльда – Беларуская Хатка. Гэтак і нарадзілася “Беларуская Хатка”» [11, с. 33].

Лідзія Ржэцкая, якая працавала ў клубе да 1919 г., сведчыла: «...напрыканцы 1917 г. стаў збірацца беларускі калектыў драматургаў... Мы атрымалі пляцоўку для работы на Конным рынку, якая атрымала назву “Беларуская хатка”» (цыт. паводле: [12]).

“Хутка на мінскіх вуліцах сярод крыклівай і яркай тэатральнай рэкламы з’явіліся сціплыя... афішы, якія паведамлялі мінчанам, што на Камароўцы, на Конскім пляцы, у памяшканні былога Амерыканскага клуба, адкрываюцца спектаклі і канцэрты Першага Беларускага таварыства драмы і камедыі”, – пісаў Я. Рамановіч [10,

с. 64 – 65]. Згодна з патрабаваннямі часу выступы былі напоўнены рэвалюцыйным зместам, ставіліся таксама п’есы Янкі Купалы (“Раскіданае гняздо”, “Паўлінка”, “Прымакі”), Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Каруся Каганца. Па ўспамінах Я. Рамановіча, «блізкая і зразумелая ўсім камароўцам драма Купалы “Раскіданае гняздо”, яго камедыя “Паўлінка” глядзеліся з захапленнем і пакідалі моцнае ўражанне» [10, с. 66]. Актрыса Л. Ржэцкая выконвала ролю «паэтычнай купалаўскай Зоські ў “Раскіданым гняздзе”, у той жа час выдатна пераўвасаблялася ў зухаватую і любячую Паўлінку...» [10, с. 68].

На канцэртах гучалі песні “Каля хацінкі”, “Калыханка”, “Шумныя бярозы”, вершы розных беларускіх паэтаў: “песні і вершы, якія выконваліся ў дывертысентах, хутка набылі вядомасць на Камароўцы. Песні пачалі спяваць на вуліцах, вершы дэкламаваць на вечарынках” [10, с. 66]. У працы клуба бралі ўдзел Якуб Колас, Змітрок Бядуля, Уладзіслаў Галубок, Міхась Чарот, Лідзія Ржэцкая, Стэфанія Станюта, Яўген Рамановіч і інш. Вялікай папулярнасцю карыстаўся беларускі хор пад кіраўніцтвам выдатнага дырыжора, кампазітара і фалькларыста Уладзіміра Тэраўскага, створаны ў 1914 г., а ў 1917 г. рэарганізаваны ў Беларускі народны хор.

«На заўсёды цёмнай, слаба асветленай Камароўцы ярка гарэлі агні “Беларускай хаткі”, і ўлетку, і ўзімку там было ўтульна і цёпла, як у сапраўднай беларускай хаце, з лаўкамі замест крэслаў, з ручнікамі на вокнах і стракатай, размаляванай пад жаночы андарак заслонай» [10, с. 65]. Асветніцкае значэнне “Беларускай хаткі” было вялікім, да дзейнасці клуба пачалі далучацца і аматары – камароўскія рамеснікі.

Стэфанія Станюта, адна з актыўных удзельніц “Беларускай хаткі”, падкрэслівала нацыятворную ролю аб’яднання: “У пачатку 20-х гг. у Мінску было шмат гурткоў... Быў моцны нацыянальны дух. Мы чыталі беларускія вершы, спявалі беларускія песні, танцавалі” [14].

У клубе “Беларуская хатка” працавалі таксама трупы пад кіраўніцтвам Францішка Аляхновіча, Мінскае таварыства працаўнікоў мастацтваў, драматычная секцыя Беларускай тэатральнай грамады.

З “Беларускай хаткі”, што знаходзілася на Камароўцы, на тэрыторыі былога Коннага рынку, вырасла Першае таварыства беларускай драмы і камедыі на чале з Фларыянам Ждановічам,

Отдел Народного Образования при Минском С, Р, Д.
ВЕЛОРУССКИЙ НАРОДНЫЙ ДОМ
 Минск. Ковская площадь

В ВОСКРЕСЕНЬЕ 9 МАРТА В 5 Ч. ВЕЧ.
 СОСТОИТСЯ
ТОРЖЕСТВЕННОЕ ОТКРЫТИЕ
ВЕЛОРУССКАГО НАРОДНАГО ДОМА
 ПРОГРАММА

1. Приветственные речи
 2. Концерт
 3. Спектакль на белорусском языке

ПТИШКА ШЧАСТЬЯ
 Постановка г. Алексюшка с участием оркестра г. Угорца

ВХОД БЕСПЛАТНЫЙ.

Праграма адкрыцця Беларускага народнага дома
 9 сакавіка 1919 г. у “Беларускай хатцы”.

чых труп пазней складала аснову Беларускага дзяржаўнага тэатра – сучаснага Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Такім чынам, можна сцвярджаць, што ў “Беларускай хатцы” карані не толькі нацыянальнай літаратуры, але і беларускага тэатральнага мастацтва.

У кнізе ўспамінаў “Эпізоды” Я. Кіпеля разглядаецца дзейнасць “Беларускай хаткі” як нацыянальна-палітычнай маладзёжнай арганізацыі ў Мінску 1920-х гг., праграмнымі ўстановамі якой былі: пашырэнне нацыянальнай самасвядомасці, увядзенне беларускай мовы ў школы і грамадскіх установах, выхаванне моладзі ў нацыянальным духу. Аўтар успамінаў быў адным з арганізатараў аб’яднання. У “Беларускай хатцы” працавалі тэатральная (кіраўнікі У. Фальскі, А. Цэрах, А. Ляжневіч), літаратурная (кіраўнік Якуб Колас), мастацкая секцыі, секцыі нацыянальных танцаў і навучання ігры на фартэпіяна. Падтрымлівалі дзейнасць арганізацыі Янка Купала, Цішка Гартны, Язэп Лёсік. «На арганізацыйным сходзе моладзі Менску было пастаноўлена назваць арганізацыю Гурток Беларускай Моладзі; сядзібай Гуртка мы зрабілі “Беларускую Хатку”, назваўшы яе Клуб Беларускай Моладзі “Беларуская Хатка”... Адтуль “Беларуская Хатка” перастала быць будынкам, дзе рабіліся толькі танцы і ставіліся спектаклі, – яна зрабілася сядзібай нацыянальна-палітычнай арганізацыі моладзі» [11, с. 34 – 35]. У Статуте Клуба было запісана: “1. Сябрам Клубу можа быць кожны хлопец ці дзяўчына, незалежна ад нацыянальнасці... 2. Кожны сябра Клубу мусіць гаварыць па-беларуску і шанаваць гэтую мову... 3. Сябра Клубу можа ўваходзіць у іншыя палітычныя арганізацыі” [11, с. 35].

Аднак у хуткім часе многія ўдзельнікі “Беларускай хаткі” былі абвінавачаны ў нацыянал-дэмакратызме і рэпрэсаваны: «...калі камуністы пачылі, што мы – дзейная апазіцыя камсамолу... абьяквасць змянілася на варожасць, што далей прывяло да разгрому “Хаткі”» [11, с. 36].

У канцы 1922 г. у будынку на Камароўцы размясцілі канюшню кавалерыйскага палка. Клуб працягваў сваю дзейнасць ва ўніверсітэце пад назвай “Аб’яднанне беларускіх студэнтаў”, але праз шэсць месяцаў быў афіцыйна забаронены: «...бадай усе сябры “Хаткі” былі арыштаваныя і засуджаныя» [11, с. 37]*.

“Беларуская хатка” фігуруе ў наратывах яе ўдзельнікаў як адна з каштоўнасцей Мінска, сімвал аховы правоў і інтарэсаў беларусаў, добрачыннай і культурна-асветніцкай дзейнасці, ад-

Фрагмент плана губернскага горада Мінска. Выданне ацэнчна-статыстычнага аддзела пры Мінскай гарадской управе 1911 г.

стойвання ідэі аўтаноміі Беларусі ў яе этнічных межах. Страта ў сучасным горадзе былога значэння і статусу “Беларускай хаткі” расцэньваецца як знак размывання і страты ідэнтычнасці.

“БЕЛАРУСКАЯ ХАТКА” У СУЧАСНЫМ МІНСКУ

На жаль, дамы, дзе знаходзіліся аб’яднанні “Беларуская хатка”, не захаваліся, аднак у сучасным горадзе існуе яе матэрыяльнае ўвасабленне – дом-музей на вуліцы Рабкораўскай, дзе з кастрычніка 1916 г. да лютага 1917 г. жыў Максім Багдановіч.

Гэты дом, пабудаваны ў 1904 г., належаў выкладчыку вучылішча Лібава-Роменскай чыгункі С. Рэдзьку, які здаваў яго ўнаймы. У той час будынак стаяў на вуліцы Мала-Георгіеўскай, 12 (сучасная вуліца Талстога). У розныя часы там жылі людзі, што зрабілі значны ўнёсак у развіццё беларускай культуры. Напрыклад, галоўны рэдактар газеты “Вольная Беларусь” (рэдакцыя ў 1917 – 1918 гг. месцілася ў памяшканні “Беларускай хаткі”) Язэп Лёсік, Зоська Верас, Змітрок Бядуля і інш.

У 1980-я гг. дом планавалі знесці, бо ён не ўпісваўся ў план забудовы раёна, але дзякуючы ўмяшанню грамадскасці быў дэмантаваны і перанесены на вуліцу Рабкораўскую. У 1991 г. у ім размясціўся філіял Літаратурнага музея Максіма Багдановіча (з 2014 г. – філіял Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры), які быў названы ў гонар аднайменнага клуба беларускай інтэлігенцыі. Мемарыяльны музей “Беларуская хатка” – адзіны захаваны будынак, дзе жыў паэт, які нарадзіўся ў Мінску.

Паводле Ю. Лотмана, архітэктурныя будынкi “выступаюць як кодавыя праграмы, што пастаянна нанова генерыруюць тэксты гістарычнага мінулага” [16, с. 325]. “Беларуская хатка” ў якас-

* Дзейнасць аб’яднання спынілася не толькі ў Мінску. “Беларуская хатка” ў Арле была забаронена як ідэалагічна варожая ў 1918 г.

“Беларуская хатка” – філіял Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, вул. Рабкораўская, 19. Перад домам устаноўлены помнік М. Багдановічу.

ці пераемніка традыцый мае вялікую каштоўнасць для гісторыі нацыянальнай культуры і, безумоўна, павінна стаць сімвалам яе росквіту ў сучаснай Беларусі. Дом № 19 па вуліцы Рабкораўскай стаў адным з “гарачых адрасоў” горада. Пад гэтым паняццем у сучасных даследаваннях культурнай памяці разумеецца адрас, дзе размяшчаюцца гістарычныя будынкі, помнікі ў стане рамонту альбо аварыйным стане, якія знаходзяцца пад пагрозай зносу, чый лёс нявызначаны. “Беларуская хатка” як сімвал беларускай культуры ў Мінску валодае дастатковым патэнцыялам, каб стаць сімвалам адраджэння грамадскай свядомасці, сувязі з мінулым.

Такім чынам, мінскі тэкст, які з’яўляецца ёмішчам тэкстаў, можа быць пададзены ў слоўнікавых артыкулах. Сімвалы, унікальныя аб’екты дапамагаюць у стварэнні аблічча горада, складванні мінскага тэксту ў форме слоўніка. У слоўнік могуць уключацца сімвалы, якія дазваляюць ідэнтыфікаваць горад, канструююць вобраз месца, мясцовай ідэнтычнасці. На думку У. Абашава, “найбольш відавочны крытэрыі значнасці таго ці іншага элемента гарадской альбо рэгіянальнай семіётыкі... па-першае, наколькі ён актуальны ў кантэксце нацыянальнай культуры, а, па-другое, якім міфагенным патэнцыялам ён валодае” [17]. Адзначым безумоўную сувязь міфалогіі горада з імем Максіма Багдановіча, а імя паэта – з “Беларускай хаткай”.

Нельга не пагадзіцца з поглядам М. Лур’е: важнасць састаўлення гарадскога тэксту ў тым, што горад як сацыяльна-культурны арганізм абавязаны займацца ўласнай спецыфікай, якую складаюць ідэнтычнасць, твар, маркёр. Вёска можа растварыцца ў рэгіянальнай ідэнтычнасці, а горад абавязаны мець твар [18].

Спіс літаратуры

1. Лур’е, М. О словарях локального текста / М. Лур’е // Материалы к “Словарю локального текста Могилева-Подольского” / М. Алексеевский [и др.] // Антропологический форум. – № 8. – С. 419 – 421.
2. Васілеўскі, Ю. Р. Беларуская хатка ў Мінску / Ю. Р. Васілеўскі // Беларус. Энцыкл.: у 18 т. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў [і інш.]. – Мінск: БелЭн, 1996. – Т. 2. – С. 430.
3. Справаздача паўнамоцнага прадстаўніцтва БССР у РСФСР за перыяд з 21 сакавіка па 1 жніўня 1921 г. // Нацыянальны архіў Беларусі (НАРБ). – Фонд 15. – Воп. 1. – Спр. 10. – Арк. 1819.
4. Петроградский комитет РКП(Б). Национальные отделы и секции (1918 – 1920) // Центральный государственный архив историко-политических документов (ЦГАИПД СПб). – Фонд 1. – Оп. 1. – Д. 1359, 1360.
5. Васілеўскі, Ю. Беларусь на абшарах Расіі / Ю. Васілеўскі // Голас Радзімы. – 1994. – № 34. – 25 жн. – С. 4.
6. Топоров, В. Н. Петербургский текст русской литературы / В. Н. Топоров. – СПб.: Искусство-СПБ, 2003. – 617 с.
7. Шыбека, З. Мінскъ сто гадоў таму / З. Шыбека. – Мінск: Беларусь, 2007. – 304 с.
8. Купала, Я. Хатка / Я. Купала // Творы (Залатая калекцыя беларускай літаратуры: у 50 т.) / Ін-т мовы і літаратуры імя Я. Коласа і Я. Купалы Нац. акад. навук Беларусі; рэдкал.: У. В. Гніламёдаў [і інш.]. – Мінск: Маст. літ., 2015. – Т. 9. – С. 186.
9. Верас, З. Пяць месяцаў у Мінску / З. Верас [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://maksimbogdanovich.ru/articles/6.htm>.
10. Рамановіч, Я. “Беларуская хатка” / Я. Рамановіч // Горад і годы. – Мінск: Беларусь, 1967. – С. 61 – 73.
11. Кіпель, Я. Гуртаванне беларускай моладзі / Я. Кіпель // Эпізоды. – Мінск: Выд-ва газеты “Беларусь”, 1998. – С. 33 – 42.
12. Паляшчук, А. Пра маму Ліду: [пра тэатральную актрысу Лідзію Ржэцкую] / А. Паляшчук // Культура. – 2009. – 25 крас. – 1 мая (№ 17). – С. 19.
13. Гесь, А. Стагоддзе Купалавай Алесі / А. Гесь // Звязда. – 2004. – 13 ліп. (№ 168).
14. Кривец, Н. 95-летняя Стефания Станюта в интервью “Комсомолке”: “Помню, как царь приезжал в Минск” / Н. Кривец // Комсомольская правда. – 2015. – 13 мая.
15. Войцік, Г. Зоська Верас / Г. Войцік. – Вільня, 2002. – 27 с.
16. Лотман, Ю. М. Внутри мыслящих миров / Ю. М. Лотман. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 464 с.
17. Абашев, В. В. Пермский текст в русской культуре и литературе XX в.: дис. ... д-ра филол. наук: 10.01.01 / В. В. Абашев [Электронный ресурс]. – Екатеринбург, 2000. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/permskii-tekst-v-russkoi-kulture-i-literature-xx-veka>.
18. Словарь локального текста как метод описания городской культурной традиции (на примере Могилева-Подольского) / М. Алексеевский [и др.]; под ред. М. Лур’е // Штетл, XXI век: полевые исследования / сост.: В. А. Дымшиц, А. Л. Львов, А. В. Соколова. – СПб.: Изд-во Европ. ун-та в Санкт-Петербурге, 2008. – С. 186 – 215.

Вольга САКАЛОВА, загадчык рэдакцыйна-выдавецкага аддзела Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, саіскальнік вучонай ступені кандыдата культуралогіі.

Артыкул паступіў у рэдакцыю 15 красавіка 2016 г.